

Conf. dr. Violeta Pușcașu

**EPARHIILE ROMANULUI ȘI DUNĂRII DE JOS
ÎN TIMPUL EPISCOPULUI
MELCHISEDEC ȘTEFĂNESCU
– UN EXERCITIU DUBLU DETERMINIST**

1. Introducere

În ierarhia jurisdicțională bisericească, episcopia reprezintă un palier intermediar sintetizator. Prin dimensiunea și atributele sale actuale, orice episcopie este un mezo-sistem la a cărui scară sunt vizibile atât dinamicele micro-teritoriale (parohiale), cât și vectorii macro-regionali, de sorginte mitropolitană sau patriarhală. Episcopia/episcopatul este esențialmente o instituție canonică spirituală. Spre deosebire însă de alte structuri similare, episcopia poate deveni subiect de analiză și din perspectivă strict materială. Ancorarea sa teritorială, cu toate trăsăturile derivate, devine criteriu și argument de diferențiere a episcopiilor, atât sub aspect dinamic, cât și funcțional.

De-a lungul timpului, extinderea geografică înregistrată de comunitățile creștine a fost principalul factor al devenirii și consolidării episcopiei ca decupaj teritorial de referință în organizarea spațiului ecleziastic. Textura sa nu a fost însă constantă în timp. Structurarea s-a produs ca urmare a unei continue acomodări între determinarea umană (rolul și influența unei comunități sau ale unei persoane) și condiționările numite generic geografice-naturale, demografice, economice, socio-culturale, geo-politice și geo-strategice. Ceea ce diferențiază cele două tipuri de determinări este scara temporală de manifestare – de regulă, acțiunea umană produce efecte vizibile în scurt timp, comparativ cu determinantul natural a cărui influență este proiectată în ansambluri de anvergură cu o mult mai mare

stabilitate, de la aspectul general al peisajului până la comportamentele de grup ale comunității.

Analiza pe care o propunem în continuare urmărește să surprindă această relație de interdependență între vizibilitatea și forța decizională a episcopului Melchisedec Ștefănescu, ca reprezentant al voluntarismului sau determinismului social și încărcătura materială a eparhiilor Romanului și Dunării de Jos, al căror păstor a fost în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ca ansamblu geografic determinist.

După cum se știe, conjuncturile, chiar omogene la un moment dat din punct de vedere istoric, politic sau administrativ, nu generează uniformizări teritoriale ale construcției sociale, de aceea cunoașterea diferențelor regionale semnificative – ceea ce, în termenii de astăzi, s-ar numi „provocări“ ale timpului respectiv – participă la înțelegerea rolului și locului unui ierarh precum Melchisedec Ștefănescu, a cărui activitate ar putea fi revalorizată și chiar reprodușă, la altă scară, în zilele noastre.

2. Episcopia – sinteză de scară geografică

Despre instituția episcopatului și corespondența sa teritorială s-a scris cu prioritate din perspectivă teologică. Istoricii au secondat îndeaproape demersul, privilegiind datele contextului politic și istoric. Firesc, ambele grupe de abordări se raportează sumar la cadrul material pe care îl presupune desfășurarea faptelor teologico-istorice, ignorând nu atât contextul geografic, cât mai

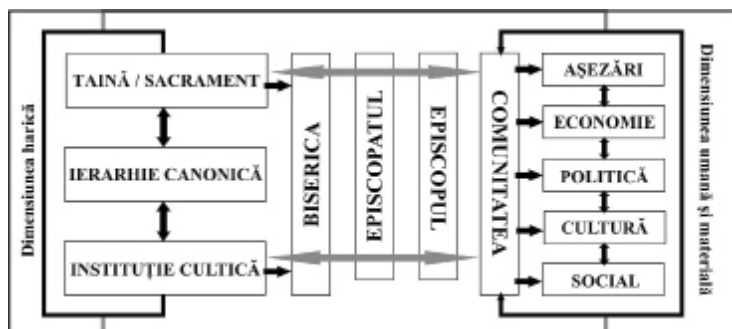

Fig. 1. Natura și structura duală a episcopiei

ales rezultatul interacțiunii dintre mediu și structurile socio-culturale pe care le găzduiește. Episcopia este, într-un fel, tocmai produsul unei asemenea sinteze la scară

istorică și geografică, exprimând într-o manieră proprie rafinarea spațială continuă a Bisericii ca instituție divino-umană.

Structura intim-funcțională a Bisericii și interferența indestructibilă dintre dimensiunea sa harică și cea umană sunt subiecte de notorietate teologică. Dar tocmai umanitatea sa permite și chiar impune, în mod necesar, considerarea laturii materiale, a cadrului exterior și schimbabil pe care îl reprezintă comunitatea. În mod similar, episcopia, ca formă de organizare a Bisericii, integrează deopotrivă ambele dimensiuni (fig.1).

3. Eparhiile Dunării de Jos și Romanului – privire asupra dimensiunii uman-materiale

Puține motive geografice ar așeza alături aceste două teritorii. Diferite atât ca istorie, cât și ca structură, cele două episcopii au însă un punct comun în persoana episcopului Melchisedec Ștefănescu. Dar a pune alături evoluția din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a celor două eparhii doar pentru faptul că au avut același ierarh ar putea să pară o aplicare forțată a paradigmei voluntariste. Indiscutabil că proverbul românesc „*omul sfințește locul*” este valid și există numeroase confirmări în acest sens, dar trebuie să admitem totodată și faptul că natura și caracteristicile *locului* pot favoriza sau, uneori, pot limita major acțiunea umană. Condițiile generale ale cadrului geografic, în cel mai complet sens al cuvântului, devin argument pentru parafrizarea unui alt proverb românesc – *spune-mi de unde ești ca să îți spun cine ești*. Eparhiile Dunării de Jos și Romanului sunt un exemplu bun în acest sens deoarece, punându-le alături într-o manieră comparativă, vom avea material pentru ambele perspective ale determinismului, atât cel social, cât și cel geografic.

Cuprindere jurisdicțională

Istoric, evoluția celor două eparhii este inegală, constituirea episcopiei/mitropoliei Romanului fiind aproape sincronă cu începuturile organizării administrative din Moldova. De-a lungul vremii, deși afectate de alipiri sau suprimări jurisdicționale, contururile acestei eparhii au avut o stabilitate mai mare față de cele ale vecinei sale de la gurile Dunării, unde recompunerile teritoriale mult mai dramatice au fracturat continuitatea. Chiar crearea Episcopiei Dunării de Jos, în 1864, a implicat trasarea unor noi limite și pentru Episcopia Romanului, ale cărei teritorii se diminuaseră progresiv începând cu 1825.

Melchisedec Ștefănescu referă, în *Chronica Romanului*, o mențiune înscrisă în Letopisețul lui Ureche, privitoare la jurisdicția Episcopiei Romanului: „*Mai făcut-au și alu doilea episcopu, după mitropolitu, la sfânta mânăstire în orașu în Romanu, și îi dede eparchie o parte de ținuturi pe supt munte în giosu*“¹ (s.n.). Iată o informație, e drept, lapidară, dar suficientă pentru o primă considerare – muntele este recunoscut ca limită naturală, „giosu“ sugerând atât descreșterea altimetrică, dar și cea latitudinală, parametri care au fost principalele repere geografice de delimitare teritorială până la începutul secolului al XIX-lea, alături de arterele hidrografice. Într-o vreme când densitatea medie a populației Moldovei nu înregistra mai mult de 20 loc./kmp², iar rețeaua de așezări era dezzechilibrată, nu e de mirare că o singură episcopie acoperea tot teritoriul

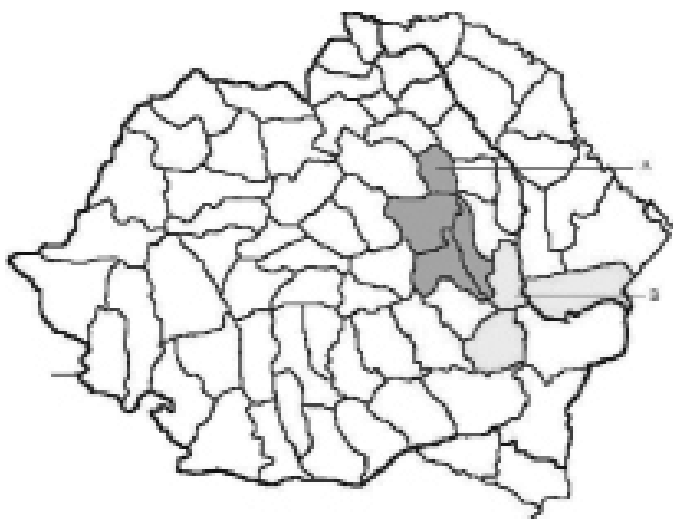

Fig. 2. Poziția și configurația administrativă a episcopiilor în 1864 (A- Episcopia Romanului, B - Episcopia Dunării de Jos)

districtelor de sub munte³, areal ce se menține din timpul lui Alexandru cel Bun până la domnitorul Ion Sturza. Episcopia va cunoaște în cursul secolului al XIX-lea două schimbări majore în configurația sa⁴, în urma cărora în jurisdicția Romanului vor rămâne județele Roman, Bacău, Putna și Tecuci (fig. 2).

1. Melchisedec Ștefănescu, 1875, *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, București, p. 43.

2. I. Muntele, 2000, *Populația Moldovei în ultimele două secole*, Ed. Corson, Iași, pp. 64-65.

3. Roman, Bacău, Putna, Tecuci, Tutova, Vaslui și Covurlui, cf. *Trompeta Carpaților*, an. 1871, în Cristea Al., 1901, *Episcopia Romanului*, p. 21.

4. După ce, până la Alexandru cel Bun, episcopia va fi fost între Siret și Carpați, ajunge la începutul secolului XIX să piardă județul Vaslui, în 1825, și județele Tutova și Covurlui, în 1851, toate trecute la episcopia Huși (Cristea, Al. 1901).

Limitele Episcopiei Dunării de Jos sunt mult mai fluctuante⁵. Datorită localizării într-o regiune traversată de granițe (Triplex Confinium), axe naturale și linii de influență – pentru care astăzi ar primi cu prisosință atribute geopolitice –, eparhia cunoaște un mozaic de reconfigurări administrative. La momentul constituirii, în 1864, Episcopiei Dunării de Jos îi sunt atribuite județele Covurlui, Brăila, Ismail și Bolgrad.

*Dimensiune și accesibilitate
– efecte directe și indirecte*

Sub aspectul suprafeței, teritoriile celor două eparhii sunt comparabile, cea a Romanului având 13.038 km², iar cea a Dunării de Jos însumând 12.524 km² la data creării sale. Este aceasta o premisă suficientă pentru ipoteza unei dinamici asemănătoare? Atât aprioric, cât și faptic, răspunsul este negativ, deși echilibrarea dimensională a diverselor unități administrative pare să fi fost o constantă în logica organizatoare cuzistă⁶.

Realitatea geografică a celor două regiuni se află sub mărci proprii, iar întinderea relativ mare se asociază cu relief și accesibilitate diferite⁷. Consecutiv, infrastructura naturală naște și condiționează suprastructura. Diversitatea naturală este transferată în mod direct în caracteristicile *locuirii* în cele două eparhii – densitatea și structura populației și a așezărilor și organizarea bisericească – și în aspectele de ordin economic, social și cultural.

Din punct de vedere economic, teritoriile sunt total diferite. Nota dominantă la Dunărea de Jos este dată de accesul la axa fluvială, activă din punct de vedere comercial în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Dezvoltarea economică locală se datorează concentrării unui important volum de activități legate de poziția și statutul așezărilor de la Dunăre, cu o salbă portuară bine marcată. Prin industria metalurgică, navală și alimen-

---

5. E. Drăgoi, *Aspecte ale vieții bisericești din Episcopia Dunării de Jos în anii 1864-1886*, p. 259-260.

6. Legea comunală, adoptată în 31 martie 1864, prevedea asocieri ale satelor cu număr mic de locuitori în scopul unei mai bune administrări la nivel comunal atât sub aspectul dimensiunii demografice, cât și teritoriale.

7. Teritoriul aferent Episcopiei Romanului este mai înalt, cu o altitudine medie de 500 m, cu o dispunere a reliefului în trepte longitudinale descrescătoare vest-est, față de zona dunăreană unde media altimetrică nu depășește 100 m.

tară, comerțul cu cereale, cherestea și pește, precum și prin instalarea unor companii și societăți cu capital străin urmate de extinderea infrastructurii de transport (feroviar, rutier și naval), Eparhia Dunării de Jos etalează o notă de dinamism economic⁸.

Romanul este mai puțin activ din acest punct de vedere, deși exploatarea sării, comerțul cu păcură și meșteșugurile de diferite tipuri sunt prezente, mai ales pe rama vestică a eparhiei⁹. Numărul mare de sate și activitățile agricole susțin însă o atmosferă mai tradiționalistă, în opoziție cu linia cosmopolit – liberală de la Dunăre.

Legăturile de transport sunt al doilea factor de diferențiere economică. Dezvoltate în funcție de gradul de populare și de valorificarea economică a resurselor locale, conexiunile de transport între localitățile eparhiei dunărene asigură o comunicare interioară mai facilă decât în episcopia Romanului. Ismailul este port important la Dunăre, prin care se leagă de celelalte orașe-port, Galațiul este legat, prin cale ferată, atât de București, cât și de Roman, în timp ce rețeaua de drumuri asigură conexiunile cu toate regiunile vecine, spre Iași și Chișinău, Bărgan sau Curbura Carpaților. Cât despre Dunăre, ceea ce aparent părea o linie de întrerupere și discontinuitate în sistemul de transport, devine în fapt nu doar cel mai important polarizator al activității economice, ci și o cale de deplasare curentă între Ismail și celelalte orașe de la Dunăre. În aceste condiții, numărul mic de localități al eparhiei, corelat cu o rețea de transport complementară și suficient de diversificată pentru acele vremuri sunt premisa unui bun contact între reședința episcopală și parohii. De altfel, prezența episcopului la evenimente din localitățile eparhiei este semnalată în numeroase note și însemnări din documentele vremii, pe parcursul întregii perioade de păstorire.

Județele episcopiei Romanului, deși moștenitoare ale unei importante tradiții comerciale de-a lungul Siretului și afluenților săi – Moldova, Bistrița, Trotuș și chiar Putna, au fost axe majore transcarpatice – au o cu totul altă anvelopă economică și de transport. Dominată de agricultură, exploatarea lemnului și meșteșuguri, distribuția teritorială a activității economice în această episcopie este relativ disipată, comparativ cu concentrarea axială

---

8. Brezeanu, I. 1972, *Județul Galați pe scara timpului*, Ed. CC al PCR, Galati, pp. 90-94.

9. Văcărașu, Iulia 1980, *Depr. Dărmănești*, în vol. Ed. Științifică și Enciclopedică, București p. 123.

de la Dunăre. Cu excepția liniei feroviare de-a lungul Siretului, drumurile rămân singura cale de comunicare, în plus și de calitate modestă. În aceste condiții, deplasările și cercetarea duhovnicească a unor parohii izolate trebuie să fi fost mult îngreunată și cu siguranță că numărul comunelor prin care ierarhul locului nu a ajuns niciodată trebuie să fi fost mare.

Conectivitatea diferită a așezărilor nu este singurul efect al diversității geografice. Altitudinea, în relație directă cu indicatorul densitatea fragmentării reliefului¹⁰, se corelează cu intensitatea populării și tipologia așezărilor. În general, regiunile de câmpie au fragmentare redusă și planimetrie accentuată, ceea ce a făcut ca așezările să fie în general compacte și mari, dar mai rare (densitate redusă). De treptele altitudinale și gradientele care le sunt asociate se leagă direct și distribuția teritorială a localităților, știut fiind că apariția și dezvoltarea lor a fost structurată major de axul văilor sau aliniamentele de contact geomorfologic.

Concret și spre confirmare, în teritoriul Episcopiei Dunării de Jos la mijlocul secolului al XIX-lea densitatea populației este de 20-22 loc./kmp¹¹, iar numărul total de așezări însumează 312 localități. Satele sunt rare, orientate după axele hidrografice și de comunicație, iar dintre cele șapte orașe existente, șase au funcție portuară. În Episcopia Romanului, densitatea este de 30-35 loc./kmp¹², iar cele 997 de așezări sunt cu precădere sate mici și cătune, distribuite pe aliniamente de contact, în depresiuni și pe văi. Aceste două realități geografice explică numărul diferit de parohii, biserici și filii – mai numeroase în zona Romanului decât în câmpiile dunărene – și posibilitatea, probabil limitată, de a fi cunoscute în totalitate și direct de către ierarhul locului. (...)

Dar păstorirea unei episcopii poate fi major influențată și de structura sa demografică. Într-o episcopie, un procent mare de populație urbanizată prezumă atât avantajul unei puteri economice superioare, cât și necesitatea unei permanente adaptări a atitudinii, discursului și relației dintre comunitate și Biserică. Din acest punct de vedere, raportul urban-rural este favorabil

---

10. Lungimea arterelor hidrografice permanente sau secundare în unitatea de suprafață.

11. Valorile integrează rezultatul cercetărilor lui I. Muntele (*op. cit.*) pe baza cărora s-au făcut extrapolări pentru județul Ismail. Densitatea generală în teritoriul actual al eparhiei, pe baza datelor din 2008, este de 107 loc/km².

12. Muntele, I., *op. cit.*, p. 83-87.

episcopiei de la Dunăre, indicele de urbanitate fiind aici de peste 25%, valoare foarte ridicată pentru acea perioadă, datorată concentrării locuitorilor în șapte orașe (în afară de târguri¹³), în timp ce în Episcopia Romanului proporția populației urbane este de sub 10%, deși numărul de orașe este același, iar târgurile, categorie pseudo-urbană, sunt mai numeroase și mai uniform distribuite, fiecărui județ revenindu-i în medie 4-5 târguri¹⁴.

„Condicile de milă“, împuterniciri care permiteau strângerea de fonduri pentru construcția unui lăcaș de cult din alte parohii decât cea ziditoare, sunt o dovadă indirectă că a existat întotdeauna o inegalitate economică între parohii, frecvent între cele urbane și cele rurale, compensată prin donații și strângeri de fonduri în favoarea ultimelor. Faptul va fi deosebit de activ între anii 1866-1878 când în Episcopia Dunării de Jos se vor ridica peste 40 de biserici, cele mai multe în județul Brăila, unde comunitățile cu venituri modeste se vor bucura de sprijinul parohiilor urbane de la Dunăre.

Dar cea mai importantă diferență între cele două eparhii, ce va influența și poziția adoptată de episcopul Ștefănescu în perioada petrecută la Ismail, este cea privitoare la structura etnic-confesională a populației. Conjunția suportului natural cu cauzele alogene ale populării (alipiri, migrații, strămutări, prigoane) diferențiază încă o dată cele două episcopii sub aspectul structurii populației. Dacă în Episcopia Romanului structura etnică și confesională cuprindea sub 4% populație formată din evrei (cult mozaic) și ciangăi (cult romano-catolic), în Episcopia Dunării de Jos aceasta este mult mai eterogenă, județul Ismail, singur, înregistrând peste 45% din populație aparținând altor confesiuni (evrei, turci, bulgari, găgăuzi, greci, iar între creștinii ortodocși aflându-se și credincioșii de rit vechi, rascolnicii), în timp ce județele Covurlui și Brăila prezintă o diversitate etnic-confesională concentrată mai ales în orașele-reședință unde nu lipsesc armeni, italieni și lipoveni, pe lângă celelalte etnii și confesiuni.

Elementele identificate mai sus confirmă faptul că încărcătura socio-umană (populație și așezări) în relație cu diversitatea naturală a celor două eparhii a fost diferită. În aceste condiții, viața bisericească relevă un tablou propriu fiecărei regiuni, căreia autoritatea episcopală i se va adapta sau pe care o va modela în mod specific.

---

13. Berești, Tg.-Bujor, Drăgușeni, Golășei, Foltești, Viziru, Silistraru, Ianca, Ivești.

14. Harta Rusă, ed. 1852.

Viața bisericească

O statistică a bisericilor și clerului din Eparhia Dunării de Jos, întocmită în 1866, relevă faptul că episcopia număra 244 biserici, 335 preoți, 21 diaconi și 349 de cântăreți¹⁵. În 1878, numărul total al locașurilor bisericești era de 258, iar personalul bisericesc însuma 875 de slujitori, din care 298 preoți, 24 diaconi, 354 cântăreți¹⁶. Pentru aceeași perioadă sunt amintite doar 6 mănăstiri active în toată episcopia.

La acest capitol Episcopia Romanului stă mult mai bine, așa după cum arată datele catagrafiilor de la începutul secolului al XIX-lea. Aceste surse, deși vehiculează uneori cifre contradictorii, rămân totuși unanime în susținerea afirmației noastre că viața bisericească este categoric mai densă în ținuturile acestei episcopii. O asemenea catagrafie din care se cunoaște situația bisericilor și clerului Episcopiei Romanului este cea din 1809, întocmită la cererea mitropolitului Moldovei Gavriil Bănulescu care dispune „să nu se mai facă noi hirotonii, numărul preoților fiind peste cuviință”¹⁷. În această catagrafie din 1809 Episcopia Romanului avea în cuprinsul său 770 biserici, 1435 preoți și 91 diaconi, din care numai în ținutul Roman: 60 biserici, 96 preoți, 10 diaconi, iar în ținutul Bacău: 117 biserici, 210 preoți, 23 diaconi. Mănăstirile sunt și ele numeroase, înregistrându-se 7 în județul Roman, 13 în județul Bacău, 17 în Putna și 14 în județul Tecuci.

4. Episcopul Melchisedec – adaptare, asumare și implicare

Impactul personalității episcopului Melchisedec asupra celor două eparhii a fost diferit. Conjuncturi regionale vor fi făcut ca relația episcopului cu spațiul său de păstorire să fie nuanțată nu sub aspectul implicării, înaltă în ambele cazuri, ci în natura dominantă a acțiunilor sale, în principal de edificare bisericească la Dunărea de Jos, compartiv cu acțiunea de menținere și desăvârșire în Episcopia Romanului.

15. Drăgoi, E., *op. cit.*, p. 268.

16. Constantinescu, A., 1906, *Monografia Sfintei Episcopii a Dunării de Jos*, Atelierele Socec, București, p. 122.

17. Porcescu, S. 1984, *Episcopia Romanului*, Ed. de Episcopia Romanului și Hușilor, p. 349-350.

Lucrarea de edificare începe odată cu numirea sa ca episcop în 1865, când Melchisedec Ștefănescu primește o eparhie mozaică, rezultată din unirea unor județe cu atârnare administrativă și canonică anterioară diferită, marcată, așa cum am arătat mai sus, de o serie de atribute ce o vor distinge de omoloaga sa nordică: liberalism, cosmopolitism, dinamism și concentrare. La Ismail, Melchisedec are în față o episcopie fără coerență, dar cu un potențial economic important, căreia îi va creiona liniile de organizare valorificându-i atuurile. Urbanizarea concentrată, puterea economică și interesele geopolitice și strategice au făcut ca de-a lungul axei dunărene să se înregistreze numeroase acțiuni notabile inițiate de păstorul său. Înființarea seminarului teologic la Ismail, construcția a peste 40 de biserici¹⁸ și reconstrucția sau refacerea parțială a altora, numiri și reorganizări administrative de protoierii și parohii sunt acțiuni cerute de însăși natura cadrului pe care Melchisedec îl găsește apt pentru inițiativele sale.

Potențialul noii eparhii se împletește cu generozitatea ierarhului său de care vor beneficia și comunități din alte eparhii, către care se îndreaptă fonduri colectate prin „condicile de milă“ pentru ridicarea unor biserici din țară (Iași, Ploiești, Focșani, Tg.-Neamț) sau din afara granițelor (Bulgaria, Albania, Grecia)¹⁹. Prin aceste acțiuni eparhia devine nu doar co-participantă la construcția unor lăcașuri de cult, ci își asigură, astfel, întărirea sentimentului de frățietate bisericească și consolidare a unei identități locale prin acte de binefacere al căror inițiator este episcopul locului.

Deși nou înființată, cerând aplecare administrativă și slujire sporită, eparhia îi lasă totuși răgaz întâistătorului său să se preocupe nu doar de organizarea bisericească, de crearea unor instituții de învățământ teologic, de starea vieții religioase și de nivelul cultural și moral al preoților, ci și de activitatea diplomatică, academică și publicistică. În acest sens, nu este lipsit de semnificație faptul că, în timpul episcopatului de la Ismail, apar câteva lucrări al căror conținut relevă, din punctul nostru de vedere, un anume determinism pozitiv.

Diversitatea structural-confesională a locuitorilor din eparhie a fost elementul care l-a stimulat pe episcopul Melchisedec să scrie, în 1871, la Ismail, *Lipovenismul, adică schismaticii sau rascolnicii, și ereticii rusești*, lucrare

---

18. Drăgoi, E., *op. cit.*, p. 269.

19. *Ibidem*, p. 276.

cu valențe de îndrumar etic pentru apărarea și păstrarea unității morale și de credință a Bisericii, cu atât mai periclitată într-o epocă de schimbări și într-o eparhie nouă. *Cronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire* (1869) și *Cronica Romanului și a Episcopiei de Roman* (1874-1875) ies de sub pana arhierului cărturar tot în anii păstoririi la Dunărea de Jos. Aflat, așadar, în scaunul unei eparhii în plină efervescentă constructivă, Melchisedec se preocupă totuși, pe plan cărturăresc, de episcopiile ale căror istorie și viață bisericească aveau calitatea continuității și consistenței pe care Dunărea de Jos nu o căpătase încă. Departe de o malițiozitate critică, nu ne putem opri însă să nu ne întrebăm: să fie aici, pe lângă incotestabila erudiție a lui Melchisedec Ștefănescu, și un patriotism local sau o afecțiune aparte pentru episcopiile de care era legat prin naștere și/sau slujire anterioară? Densitatea mare de fapte și subiecte cultural-religioase din Episcopia Romanului va face ca, și după instalarea în scaunul episcopal de aici, Melchisedec să le privilegieze în scrierile sale, așa cum nu o va fi făcut pentru episcopia dunăreană.

Este cert că fiecare regiune a stimulat în mod particular implicare episcopală, aceeași personalitate trebuind să se adapteze atât unei lumi active economic și diverse social, cât și unei lumi mai uniforme și mai tradiționaliste, dar active cultural și religios. Într-o indiscutabilă sinergie între determinarea externă și voința proprie, păstoria episcopului Melchisedec Ștefănescu a lăsat o puternică amprentă în ambele eparhii, model de conciliere și dinamism a cărui cercetare poate reprezenta oricând o provocare de actualitate.